

CHWALEBNY (429) *ai*

-a- (266), -ã- (103); -a- *OpecŻywSandR*, *KromRozm I* (2), *KromRozm III* (3), *LubPs* (13), *RejFig*, *RejZwierz* (2), *OrzRozm* (3), *BielKron* (4), *LeovPrzep* (4), *RejAp*, *GórnDworz* (11), *BiałKat* (3), *GrzegŚm* (7), *RejZwierz* (5), *WujJud* (26), *WujJudConf*, *RejPosRozpr*, *SkarJedn* (2), *KochPs* (4), *MWilKHist* (3), *StryjKron* (2), *KochJez*, *KochPhaen*, *WerKaz* (2), *KochPieś*, *ArtKanc* (9), *GórnRozm* (2), *GrabowSet* (5), *LatHar* (31), *WujNT* (15), *SkarKaz* (5), *SkarKazSej*; -ã- *HistLan*, *BudBibKaw* (3), *CzechRozm* (2), *ModrzBazBud*, *Calag*, *BielSen*, *KochWr* (2), *KochCn*, *WysKaz*, *SarnStat* (19), *PowodPr*, *KlonFlis*, *KlonWor*, *SzarzRyt* (4) -a- : -ã- *OpecŻyw* (2 : 15), *RejPs* (6 : 8), *HistAl* (4 : 4), *KrowObr* (12 : 1), *Leop* (7 : 1), *BibRadz* (12 : 8), *Mącz* (1 : 5), *HistRzym* (6 : 5), *RejPos* (10 : 3), *KuczbKat* (1 : 1), *RejPosWstaw* (7 : 1), *BudBib* (2 : 7), *ModrzBaz* (4 : 1), *SkarŻyw* (17 : 2), *NiemObr* (3 : 2); e jasne.

comp i sup (10 + 39) - chwalebniejszy; -ejszy (1), -(e)jszy (48). *sup* na- (33), naj- (6); na- : naj- *PatKaz II* (6 : 3), *GórnDworz* (1 : 1), *LatHar* (9 : 2); ~ nã- (18), na- (4), n(a)- (11); na- *RejPs*; nã- : na- *HistRzym* (1 : 2), *SkarŻyw* (1 : 1); - nãj- (3), n(a)j- (3).

sg m N chwalebny, chwalebniejszy, nãchwalebniejszy (61). \diamond *G* chwalebneho, nãchwalebniejszego (21); -ego (1), -(e)go (20). \diamond *D* chwalebnemu, nãchwalebniejszemu (2); -emu (1), -(e)mu (1). \diamond *A* chwalebny, nãchwalebniejszy (23), chwalebneho (8); -égo (1), -(e)go (7). \diamond *I* chwalebny, nãchwalebniejszym (7). \diamond *L* chwalebny, nãchwalebniejszym (7). \diamond *V* chwalebny, nãchwalebniejszy (8). \diamond *f N* chwalebna, nãchwalebniejsza (25), chwalebna (1), chwalebna(a), chwalebniejsza(a), nãchwalebniejsza(a) (7); ~ (*attrib*) -ã (9), -a (1) *RejFig*; ~ (*praed*) -ã (16). \diamond *G* chwalebnej, nãchwalebniejszej (35); -éj (8), -(e)j (27). \diamond *D* chwalebnej (4). \diamond *A* chwalebna, nãchwalebniejsza (16). \diamond *I* chwalebna, nãchwalebniejsza (3). \diamond *L* chwalebnej (10). \diamond *V* chwalebna, nãchwalebniejsza (8); -ã (4), -(a) (4). \diamond *n N* chwalebne, nãchwalebniejsze (47); -é (6), -(e) (41). \diamond *G* chwalebnej(e)go, chwalebniejszej(e)go (13). \diamond *D* chwalebnej(e)mu (5). \diamond *A* chwalebne, nãchwalebniejsze (25); -é (6), -(e) (19). \diamond *I* chwalebny (10). \diamond *L* chwalebny (15), chwalebnej(e)m, nãchwalebniejszej(e)m (2); -ym : -(e)m *PatKaz II* (1 : 2). \diamond *V* nãchwalebniejszej(e) (1). \diamond *pl N m pers* chwalebni (6). *subst* chwalebne, chwalebniejsze (16); -é (1), -(e) (15). \diamond *G* chwalebnych, nãchwalebniejszych (12). \diamond *D* chwalebny (1). \diamond *A m pers* chwalebnej(e) (2). *subst* chwalebne, chwalebniejsze, nãchwalebniejsze (14); -é (1), -(e) (13). \diamond *I m* chwalebny (2). \diamond *L* chwalebnych (1).

Sł stp, *Cn* notuje, *Linde XVII – XVIII w.*

1. *Zasługujący na pochwałę, uznanie, dobry; wspinały; godny zalecenia; laudabilis Mącz, Calag, Calep, Cn; laudatus Mącz, Calep; laude cumulatus Mącz; celebrandus, gloriosus, inclytus, laude dignus Cn* (121): Tedy będzie więcéy chwalebne domowstwo vbogię niżli paláce vzlotzoné. *OpecŻyw* [192], 141, 160v; Thefz to fluffalo aby tym chwalebnyeyffa była cznotha pokory a obranego uboŃthwa *PatKaz III* 108v, 150; *KlerPow* 4; *FalZioł V* 53; *FalZiołUng V* 119; *GlabGad P4v*; Ciálá wálze chwalebniemi lszátami przybieracie/ a kładziecie ná wálze pálce złote vbioiry. *HistAl* K4v, K3 [2 r.], L8, M2; *KromRozm III* E5,Q3v; *Leop* 3.Reg 3/13, *Sap* 3/15, Bbb3; *BibRadz I* *5v, 12c marg, *Sap* 3/15, *Luc* 13/17; to piŃmo chwalebne zoftáwił. *OrzRozm* A2, T3v; *Mącz* 186b [2 r.]; Dworzánin od co naylepšzych miŃtrzew/ przyftałość tę/[...] wybor/ á co naychwalebnyŃze lŃtuki/ niechay krádnie.

GórnDworz E6v, B7, D2v, G4v, I5v, L2 (10); Przykład chwalebny że miłofiernymi vczynki mamy ofiarę czynić P. Bogu. *HistRzym* 99v, 24, 26, 46v; *RejPos* 286; *BiałKat* 231; *GrzegŚm* 43; *HistLan* A2v; *KuczbKat* 155; Iż śmierć człowieka poćciwego chwalebna przed oblicznością iego. *RejZwierc* 134v, 125v, I26v, 147v; *WujJud* 43, 264; iż cokolwiek w was chwalebne go nie sftało/ nie od nas/ ale od onego nie sftało *RejPosRozpr* b4v; *BudBib Esth* 9/28; *BudBibKaw* A2, A2v; Gwałt komu vczynić/ cudze wydrzeć/ człowieka zabić/ święte y nie święte rzeczy gwałcić/ za chwalebna rzecz poczytamy. *ModrzBaz* 56, 9v, 25v, 55, 127; *ModrzBazBud* ¶6v; *SkarJedn* 176; *Calag* 339a; *SkarŻyw* 31, 93, 119, 242, 320, 460; *NiemObr* 35; *KochPhaen* 5; *KochPieś* 2; *GórnRozm* D4v; ná co łye y Sátyr fkárzy/ zefmy ftarych á chwalebnych obyczaiow odftapili *KochWr* 26, 22; *Calep* 586b [2 r.]; *GrabowSet* I2v; *LatHar* 301; *WujNT* 323, 478; *SarnStat* 899, 901, 902 [3 r.], 904 [3 r.], 1018, 1025; *SkarKaz* 350a [2 r.]; *SkarKazSej* 694b; *KlonFlis* G4; Nie dziw żeś dał naturze prawo tak chwalebne *SzarzRyt* B3v.

chwalebny w czym (1): choć był ftary [...] y mężem bárzo chwalebny [!] w woiennych rzeczach *KwiatKsiąż* 0

W charakterystycznych połączeniach: chwalebna (-y, -e) *cnota* (5), *obyczaj* (6), *prawo* (4), *rzecz* (8), *sprawa* (5), *statut* (10), *śmierć* (4), *zwyczaj* (5), *życie* (4).

Wyrażenie: »rzecz chwalebna« [szyk 4 : 1] (5): *BielŻyw* 144; *KwiatKsiąż* E, M3v; Latine pure loqui est in magna laude ponendum, Rzecz chwalebna yeft dobrze móc po łacinie mowić. *Mącz* 186b; *SkarKaz* 41a.

Szeregi: »dobry a (i) chwalebny« (6): *KromRozm* I O; potym był dobrego á chwalebne go żywota. *BielKron* 176v; *HistRzym* 28; *CzechRozm* 217v; *GórnRozm* C; Ale Prawo nie może bez łprawiedliwości Być dobre y chwalebne/ krom ludzkiej przykrości. *KlonWor* 66.

»chwalebny i (a) pożyteczny«(4): *HistAl* F2v; kto będzie vmiał wynáleść chwalebnieyfze y pożytecznieyfze cnoty *GórnDworz* C4; *KochCn* B3v; *SarnStat* 1019.

»chwalebny, zacny« (1): Nic chwalebnieyfzego nic zacnieyfzego mężowi każdemu nie ieft, nad dobrotę a przyjemność z vkłonnością *BielŻyw* 119.

»sławny a (i) chwalebny« [szyk 4 : 1] (5): Omni laude cumulatus, Ze wżąd sławny y chwalebny. *Mącz* 71d, 72a; *HistRzym* 22; *RejZwierc* 152v; Niektorzy z nich zoftawili imię po łobie chwalebne y sławne ku pámiątce. *BudBib Eccli* 44/8.

a. Godny zalecenia (2) : Mozg wieprzowy ze khrwią/ chwalebny ieft przeciw wężom *FalZioł* IV 3d; kwałne mleko (ktoremu komiz rzekaia) ieft im nachwalebnieyfze [!] *MiechGlab* 22.

2. Czcigodny, wielebny, godny uwielbienia, święty (288) :

a. W dziedzinie świeckiej (często w użyciu grzecznościowym) (20) : RVRALE IVDICIVM Tho ieft/ Ludycie wiełne Na ten nowy Rok. 1544. Przez chwalebne go pana Macieia Zaiczowicza w Byłinie podgorne⁸⁰ Proroka flożone. *LudWieś kt*; *HistAl* C2, D4; *RejZwierc* 109; żeś Wáfza Krolewka Miłość po przodkoch łwych chwalebnych/ ná tych sławnych pańftwach od niego ieft Krolem *BibRadz* I *2; *OrzRozm* L4v; *KwiatKsiąż* P2; *RejAp* 186v; Nachwalebnieyfzy rycerzu/ wiecieiefty [!] záśłużył niźliłmy obiecałi *HistRzym* 35, 35, 35v; *SkarŻyw* A4v.

Wyrażenia: »pod chwalebnyim imieniem« (1): iákom pomienił wyfzney pod chwalebnyim imieniem W. K. M. rokzawfzy then vpominek wydrukowác *BibRadz* I *2v.

»chwalebnej pamięci« (2): A iż około wykłádu przywileiá Alexándrowégo chwalebnyéj pámiéci Stryiá náłzého/ między niemi rózné rozumienié było *SarnStat* 1005, 1003.

Szeregi: »chwalebny i (a) sław(ę)ny« (2): Iawna ieft Hiſtoria o Ezechiaſzu krolv Iudſkim chwalebny y ſławętnym *SeklWyzn* 2v; *KwiatKsiqż* Av.

»ſwięty a chwalebny« (1): A Máią [...] I^o K. M. pokornie proſić/ áby Ieg^o Królewſka M. ná rzecz ták ſwiętą y chwalebną á bárzo potrzebną [*ad tam sanctum et laudabile ac necessarium opus JanStat* 223]/ z ſwych dochodów iáki czyniſz [...] raczył poſtánowić. *SarnStat* 198.

»chwalebny a (i) zacny« [*szyk 1 : 1*] (2): *KuczbKat* 305; Skákác przed Pánem będą: y podleſyżym fię nád ſtan moy vczynię/ á chwálebnieyſzy y zacnieyſzy zoſtánę. *SkarKaz* 515b.

b. *W dziedzinie religijnej; benedictus, gloriosus, laudabilis, sanctus Vulg (268)* : ciało matki mé má bytz vchwáloné/ przez chwalebne wzięcie na niebo. *OpecŻyw* 181, 72, 181, 182v, 183, 187, 188v; O nachwalebnyeyſza panno pouycz zemy fludze twemu *PatKaz II* 35, 19, 19v, 20 [2 r.], 20v, 25v (17); *PatKaz III* 90, 97v; Zeyzrzy panie z ſtolcza nachwalebnieyſze^{so} maięſtatu twego. *TarDuch* A2, C3, D5v, D6; *WróbŻoſt* 112/3; a ſtąd by ieſſcze było więcey chwalebne ſwięte boſtwo twoie. *RejPs* 131, 32v, 38, 45v, 49, 67 (13); *KromRozm I* N3v; *KromRozm III* C7; Chwálebne yeſt imię záwždy Páná thego *LubPs* Z5v, A3v, Xv, Z4v, Z6v, aa4; ábyſmy háńbić álbo fromocić mieli/ onę nachwálebnieyſzą Offiárę/ ras ná krzyżu vtzynioną/ Páná Iezu Kryſtá Syná Bożego *KrowObr* 167v, 42, 101, 160v, 162, 167v (10); *Leop Lev* 19/24, *Ps* 144/3, *Eccli* 42/8; *RejZwierz* 55v; y nie [zamknął] brony do chwálebnych przybytkow ſwych *BibRadz I* *2v, *2v, 2a marg, *Ps* 144/3, *Is* 11/10, *Iudith* 13/23 [24] (11); *BielKron* 1, 53v, 425; *KwiatKsiqż* Gv; *LeopPrzep* C4v, E4v, Kv; *HistRzym* 99v, 100; *RejPos* 115v, 133, 134v, 166, 306v, 338v, 339; *BialKat* 73v, 206; *GrzegŚm* 11; przedſię Duch ſwięty chwálebny ieſt [!] *WujJud* 12; Otoż maćie pożytki wálzey tey chwálebney Spowiedzi. *WujJud* 90, 4, 45, 50v, 52, 118v (13); *RejPosWstaw* [213] [4 r.], 22v [2 r.], 111, [1434]v; *BudBib Iudith* 9/8, 1. *Par* 16/25, *Ps* 17/3 [4], 44/13 [14], 47/1 [2], 95/4, *Ier* 49/25; *CzechRozm* 229v; *SkarJedn* 245; *KochPs* 144, 163, 201, 210; Nlemniey ci ſwięci chwalebni/ y ku náſłádowniu vżyteczni nam ſą *SkarŻyw* 240, 47, 73, 111, 114 [2 r.], 185 (11); *MWilKHist* B; *StryjKron* 161; *KochJez* B4; *NiemObr* 87 [2 r.], 162, 165; *WerKaz* 286; *BielSen* 5; *ArtKanc* A4v, A17v, D3, M15, T17, T17v, T19; *GrabowSet* L2v, V, V4v, Xv; *LatHar* +7, 247, 261, 334, 365 (17); *WujNT* 124, 180, 298, 331, 420 marg (11); Y będzie grob iego chwalebny. *WysKaz* 44; *SarnStat* 370, 1086, 1227; *SzarzRyt* A2.

chwalebny od kogo (1): á znaczne będzie ymię twoie/ ktore będzie od wſſech ludzi chwalebne áż do ſkończenia ſwiátá. *RejPs* 68v.

W charakterystycznych połączeniach: chwalebny (-a, -e) Bog (6), boſtwo (2), dzień (2), ewanjelija (3), imię (boże) (27), Jehowa (4), koſciół (4), majestat, narodzenie, obraz (3), ofiara (5), Pan (Bog) (12), Panna (Maryja) (15), poczęcie (9), ſwiatłość (6), ſwięto (3), Trojca (ſwięta) (2), wniebowſtąpienie (2), wniebowzięcie (3).

Wyrażenia: »chwalebny sakrament« [w tym: na(j)chwalebniejszy (8) LatHar] – eucharystia [szyk 17 : 1] (18): WujJud 70, 176 marg, 177v, 220v, 224, 224v, L12v; *PaprUp* D2; IAko fię do ſpowiedzi ſ. y do nachwálebnieyſzego Sákrámentu Ciáła y Krwie Pánſkiej zwykł gotowác. *LatHar* 134, 216, 235,

239, 242, 251 (9); ále prawdziwą Mánnę ciáło twoie nadoštoynieyŕze w chwalebnyh Sákrámenćie/ ábo bronie á kule od ftrzelby oblátuią/ ábo fie po káćiech potuláć muŕi? *PowodPr* 53.

»chwalebna ŕwiátoŕć« [w *tym*: nachwalebniejsza (3) *SkarŻyw*, *LatHar*] = *eucharystia* [szyk 8 : 1] (9): *SeklKat* Y2; *KrowObr* 191v; Tudzieŕ teŕ ná Synodzie Bázyleyŕkim práwie byŕ przyfuzon pozwolić Czechom poŕywiáć ŕwiátoŕći chwálebney pod obiemá ofobámi. *LeovPrzep* A4; *WujJud* 151, 238v, 257v; *SkarŻyw* 74; *LatHar* 212, 647.

»ŕwiátoŕć chwalebna« = *sakrament chrztu* (1): Bábá co pierdziáŕá v krzćilnice. [...] Kfiádz rzekŕ/ pátrŕ iáká ŕwiátoŕć chwálebna moc miáŕá. Iákoć dyabeŕ wyŕkocŕyŕł *RejFig* Dd7.

»chwalebne zmártwy(ch)wŕŕanie« [szyk 12: 3] (15): *BierRaj* 22; [*Jezus*] po ŕwy^m chwálebny^m zmártwy wŕŕaniu/ byŕ blogoŕlawiony ná dulfy ij ná ciele. *OpecŻyw* 93v, 163 [2 r.], 172v; *OpecŻywSandR nlb* 5v; *LubPs* D2v; Gdzie iáŕnie tylko wierni máiá obiecáne zmártwychwŕŕanie chwálebne *Grzegŕm* 30, 37, 39; *MWilKHist kt, ktv ŕp*; *StryjKron* A; *ArtKanc* F 10v; *LatHar* 515.

Szeregi: »błogoŕlawiony, (i) chwalebny« [szyk 5: 2] (7): blogoŕlawiyone ij chwalyebne ŕmártwi wŕŕtanye dlya nyewimowne^{ŕo}. myloŕfyerdzya twe^{ŕo}. raczi my dac *BierRaj* 22; *TarDuch* A2; *KrowObr* 160v; *WujJudConf* 19; *ArtKanc* I7v; Ku chwale tedy y czći Bogá wŕzechmogáćego/ y Błogoŕlawionéy y chwalebny Páŕny Máriiey [*et Beatae Mariae Virginis Glorioŕae JanStat* 843] *SarnStat* 4 [*idem*] 1067.

»ŕławny a (i) chwalebny« = *laudabilis et gloriosus Vulg* [szyk 2 : 1] (3): Iŕ to wyeŕki á ŕławny y chwálebny yeŕt Pan *LubPs* ee6v; *Leop Dan* 3/26; *RejPos* 88v.

»ŕwiéty, (a, i) chwalebny« [szyk 5 : 4] (9): *SeklKat* S2v; *LubPs* Z3; Pánie Boŕe moy/ tyŕ ieŕt błogoŕlawiony/ y błogoŕlawione ieŕt imieŕ twoie/ chwalebne y ŕwiéte [*Benedictum est nomen tuum Vulg*] *BibRadz Tob* 3/13; *RejPos* 337v, 338 [3 r.]; *WerKaz* 281; *SzarŕRyt* A2v.

»chwalebny i wyŕławiania godny« (1): Błogoŕlawiony ieŕteŕ Pánie Boŕe oycow náŕzych. (–) Chwálebny y wyŕławiania godny ná wieki. *LatHar* 67.

Iron (2):

Wyrażenie: »chwalebna ŕwiátoŕć« [szyk 1: 1] (2): Potey záfię ŕwiátoŕći chwálebney oftrzyŕeniu brody tŕynicie ŕiedm ŕtopniow ŕlug koŕcielnych. *KrowObr* 119v; *WujJud* 134.

α. *W terminologii koŕcielnej: uwielbiony (o ciáŕach Chrystusa i duŕz zbawionych po zmártwychwŕŕaniu ciáŕa)* (9) : O iakié [...] wefeŕe s tego apoŕŕolowie mieli/ ijŕ pana ŕwego iuŕ chwálebnego widzieli *OpecŻyw* 169v, 93v; Dufze dobre wezmá takie ciáŕá iáko ŕię opiŕáŕo/ y tyŕŕáćroć chwálebnieyŕze ná wzor Chryŕtuŕowego ciáŕá. *SkarKaz* 208b.

Wyrażenie: »chwalebne ciáŕo« [szyk 5 : 1] (6): ij wtimze lyepak chwalyebnim cyelye ŕmártwiches wŕŕal ij nanyebos wŕŕápyŕł *BierRaj* 21v; *OpecŻyw* [162]v; Ktory przemieni ciáŕo náŕze nikkzemne/ áby ŕię podobnym ŕtáŕo chwálebnemu ciáŕu iego [*corpori gloriae suae*] *BibRadz Philipp* 3/21 [*przekŕad tego samego tekŕtu Grzegŕm* 8, 29, *WujNT* [*corpori claritatis suae*]]; *Grzegŕm* 8, 29; *WujNT Philipp* 3/21.

3. *Wyrażający chwałę, czeŕć, uwielbienie; glorificatus Vulg, PolAnt* (11) : *Wróbŕoŕt* 46/6; WDzyęćzne á chwálebne ieŕt w tey pieŕni dzyęk czynienie Pánu Bogu *LubPs* ff2, H4, cc3v, ee5v *margin*; *Leop Gen* 26/5; *BibRadz 1.Petr* 1/8; *Sacrum est ritu, Poboŕny/ chwalebny obchód álbo obyczay. Mącz* 363a; Ráćŕŕze tedy Oŕwiecone á miŕoŕćiwe kŕŕáŕę/ ten ták chwalebny podárek od nas powolnych

flūżebnikow fwyh miłościwie á wdzięcznie przyiąć *BudBibKaw* A2v; *WujNT* 1.*Petr* 1/8; *SzarczRyt* B4.

Synonimy: dobry, sławny, zacny; 2. błogi, błogosławiony, błogosławny, dostojny, powyższony, przesławny, sławetny, święty, wielebny, wielmożny.

Cf **CHWALNY, PRZECHWALEBNY**

ZZa